

אכילת ענבים בר"ה

"הרואה ענבים בחלום" - האם יש לחוש למנהג שלא לאכול ענבים בר"ה?

א) משמעות הענבים כסמל

בגמ' דף נו ע"ב איתא: "הרואה ענבים בחלום ישכים ויאמר כענבים במדבר קודם שיקדימנו פסוק אחר: ענבימו ענבי רוש". ובהמשך: "הרואה ענבים בחלום, לבנות בין בזמנן בין שלא בזמנן - יפות, שחורות, בזמנן - יפות, שלא בזמנן - רעות". ועיין בזוהר תרומה (דף קמד): "דתנינן מאן דחמי ענבין בחלמיה אי חיורין אינון טבין, אוכמין בזמנן טבין דלא בזמנן צריכין רחמי, מאי שנא חיורי ומאי שנא אוכמי ומאי שנא בזמנן ומאי שנא דלא בזמנן, ותו תנינן אכלן לאינון אוכמי מובטח ליה דהוא בן עלמא דאתי אמאי אלא תנינן אילנא דחב ביה אדם קדמאה ענבין הוו דכתיב (דברים לב) ענבמו ענבי רוש ואלין אינון ענבין אוכמין בגין דאית ענבין אוכמין ואית ענבין חווירין, חווירין טבין דהא מסטרא דחיי אינון, אוכמין צריכין רחמי דהא מסטרא דמותא אינון, בזמנן טבין מאי טעמא בגין דבזמנא דחווירי שלטן כלא אתבסם דהא בההוא זמנא כלא אצטריך לתקונא וכלא איהו שפיר וכלא תקונא חדא אוכמא וחוורא, ובזמנא דחווירי לא שלטאן ואוכמי אתחזון לינדע דהא בדינא דמותא סליק ואצטריך רחמי דהא אילנא דחב ביה אדם קדמאה וגרים מותא ליה ולכל עלמא חמא".

הרי בוודאי, שאין ראוי לאכול ענבים בראש השנה, שהוא זמן החטא של אדם הראשון, כדלקמן. וכשם שאין ראוי שכהן גדול יכנס בבגדי זהב לקודש הקודשים אלא דווקא בבגדי לבן שאין קטגור נעשה סנגור. ובר"ה מצינו שנברא בו האדם- עיין ר"ן על מסכת ראש השנה (דף טז ע"א): "ויש לשאול למה אדם נדון בראש השנה יותר מבשאר ימים? וכוי ותירוץ דבר זה למדנו מדגרסינן בפסיקתא כ"ג בשם רבי אליעזר בפסוק דרשו הי בהמצאו, דתניא: בכ"ה באלול נברא העולם. ולפי זה הא דתניא בגמרא דרי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם על גמר ברייתו קא אמרינן, דאדם הראשון שבו נגמר העולם נברא ביום שישי דהיינו באחד בתשרי", ואחר כך הביא עוד מהפסיקתא, שאדם הראשון נברא באחד בתשרי ובאותו היום סרח ונידון, ויצא בדימום בדינו. וזכר לכך אנו נידונים בראש השנה ובראש השנה שכידוע אנו נזהרים שלא לאכול כמה מאכלים, וגם להשתדל לאכול מאכלים אחרים- הסימנים, כמבואר בהוריות (דף ו, **ובשו"ע** סי' תקפג). ממילא ראוי לצרף להם גם ענבים שחורים כאיסור.

ועוד שידוע הגמ' מסכת סנהדרין (דף מג ע"א), דמי שנגמר דינו למיתה משקין אותו יין: "דאמר רי חייא בר רב אשי אמר רב חסדא היוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו שנאמר תנו שכר לאובד ויין למרי נפשי' וענבים שחורות שמהן מוציאים את היין (עיין **שו"ע** או"ח, רעב, ד, שיין לבן יש בו מחלוקת אם מועיל לקידוש והטעם: שיין לבן במשך השנים מתקלקל, ויין אדום נשמר לעולם. וזה גם הטעם של הזהר הנ"ל דסומק שייך יותר ליין שהוא מסטרא של

חטא מה שאין כן בחיוורי ששייכים באכילה כפרי ולכן הם מסטרא דחיים) אמרינן בהו לך סחור סחור לכרמא לא תיקרב, וראה **בזהר חדש** שיר השירים זי עמי בי דיין לבן בבחינת רחמים, ויין ענבים שחורות בבבחינת דין.

ובמכילתין דף מ ע"א: "תניא אילן שאכל ממנו אדם הראשון רי מאיר אומר: גפן היה, שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין, שנאמר ויישת מן היין וישכר" (וכן איתא בסנהדרין דף עי ע"א). ותו ענבים שחורים- אדומים רומזים לעגל הזהב שהיה אדום. ועוד שאמרו רז"ל: "יחוה אשכול של ענביים סחטה ונתנה לו וגרמה מיתה לעולם" (ע"פ **ב"ר** יטי הי) אומנם יין לא שייך לאסור לגמרי ברי"ה, כדי לקיים מצוות קידוש על היין, אך ענבים מקום יש לאסור.

ב) ענבים לבנים בראש השנה

ובמעשה רב מצאנו (אות רי): "יואין לאכול ענבים בראש השנה, והטעם על פי הסוד". **ובפעולת שביר** העיר: "יזכר לדבר- עיין ברכות נ"ו עמי בי הרואה ענבים".

ונראה עוד, שראש השנה הוא הזמן לעמוד בשיא התשובה וההמלכה, ואין ראוי אז להיות בקלות הדעת. ולכן נהגו שלא לאכול אגוזים, כי בהם משחקים ומרגילים את האדם לקלות ראש. ובלשון **המהריי"ל** (מובא ברמ"א סימן תקפג): "יש מדקדקים שלט לאכול אגוזים שאגוז בגימטריא חט(א), ועוד שהם מרבים כיחה וניעה ומבטלים התפילה". אולם שורש לכל עניין החטא הוא המשחק שהיו שוחקים בו בחגים וזה תכלית הניגוד לספרי חיים ולספרי מתים הפתוחים ביום זה- הי"נ ענבים שמרגילים את האדם לקלות ראש, ועוד שמזכירים חטא אדם הראשון. ומסתמא בשחורים עסקינן לדעת הגר"א, דכך משמע במכילתין. וענבים לבנים נראה שאדרבא, טובים הם לראש השנה שמצאנו **במחזור ויטרי** סימן שכג: "מכאן נהגו בני צרפת לאכול בראש השנה תפוחים אדומים וכן בפרווינצא אוכלים ענבים לבנים ותאנים ללבנים וראש כבש".

ובבית יוסף סימן רכה הביא מהרי"ל שכתב: "ומכל מקום אני מונע לאכול ענבים קודם ליל תנינא דראש השנה", ובהתייחם לפרי חדש בראש השנה כתב **משנ"ב** (סימן תר): "במדינות שאין ענבים מצוין ומביאים ממקומות אחרים ועל פי הרוב הם בוסר אין ליקח אותם שיש בהם ספק ברכה שאינו יודע אם הגיעו לפול הלבן דאז מברכים עליהם בפה"א וגם שהם חמוצים ואין לאכול דברים חמוצים בר"ה וגם מה שלא נגמר פריו אינו סימן טוב [מטה אפרים]. ובמעשה רב כתב דאין לאכול ענבים בר"ה (והטעם ע"פ סוד)". וכן **בחיי אדם** (שהיה המחותן של הגר"א) כתב, שנהגו בראש השנה בענבים (חלק א' כלל נ"א): "ולכן במדינות אלו שלוקחים ענבים בליל ראש השנה לברך שהחיינו" וכו'. וכן כתב בזה **השבות יעקב** חלק ג' סימן מ"ד. צריך לאמר בדעת הגר"א שבשחורים קאמר ולא בלבנים.

מסקנה: יש להמנע מאכילת ענבים שחורים בראש השנה, אך ענבים לבנים מישרא שרו.